

Glimt fra skogsarbeiderlivet i Kvænangsbotn

Av Svein Øie

Svein Øie har samlet en del fortellinger fra Abraham Jacobsen, født 5.6. 1926. Jakobsen er født på Navit, men flyttet til Myrdal i 1928. Han har i det seinere bodd i Kvænangsbotn. Han bor nå i Burfjord. (Red. annm.)

Slik forteller Abraham Jacobsen: Eg begynte i skogen i 14 - 15 -årsalderen, da var eg sammen med pappa og brødrene mine. Alle måtte være med å ta et tak. Eg har vært med på ulike sider ved skogsdrift som høgging, saging, tjæremile, kjøring og også lafting. Før krigen gikk det mye i skived, men også en del tømmer blei tatt ut. Men det var først etter krigen at det for alvor blei fart over tømmerdrifta. Da slutta vi med tjæremile og satsa mer på tømmer, samtidig dyrka vi opp mer og mer av jorda.

Tømmerfløting i Kvænangselva

Eg var syv år gammel da tømmerfløtinga var igang i Kvænangselva. Eg husker godt alle folkene som var med, bl.a. bestefaren og onkelen min, Johan Erik Abrahamsen og Jacob Andersen. Det var mange folk med på fløtinga. Stokkene kom uavbrutt, og det var mye vann i elva, og våt blei man. Det var ikke sårne klær som i dag. Det var bare alminnelig vadmelsbukse og komaga. Nede i fjæra måtte det være folk for å passe på når stokkene kom ned. Stokkene var merka, så når det kom en stokk så rodde de ut, og hvis det ikke var deres merke, så lot de bare stokken reke vidare. Så eierne av stokkene måtte langt ut for å få tak i dem. Deretter var det å slepe til land og sette i bomme. Det var en rund ring som var laga av tømmer med kjettingstroppe. Det var bora hull i endene på stokkene og sett sam-

men. Og inn i de store bommene stakk man stokkene. Når alt var kommet ned, så begynte man å buksere tømmeret ut til Navit for der var to vannsager. Bestefar, pappa og onkel saga der heile sommeren mens det var vann. For når det blei høst og vinter, så frosna det til og da måtte de være ferdig med saginga. Da var det slutt til neste sesong. Sånn gikk det år etter år med drifta i Kvænangsdalen. De dreiv tømmer om vinteren, kjørte til elva og fløyta om sommeren når det blei flom.

Eg husker godt han Kristian Kjeldsberg i Kjækan, han kjøpte også tømmer i Dalen og dreiv det til elva. Henrik Schönning og Iver Sandstrøm fra Niemenaiko dreiv ilag og kjørte tømmer til elva om vinteren.

Øyvind og Bjarne Storvik fra Badderer var også der inne og dreiv tømmer. De var litt heldigere enn andre for de hadde båt sjøl

som de slepte tømmeret med til Navit og fikk det saga der og handla som andre.

Eg husker også mange av fløterne, bl.a. Jan og Petter Seppola og Henry og Arthur Henriksen fra Tangnesland. Det var bruk for mye folk, for fløtinga varte bare i to-tre døgn - så var det slutt. Da var alt nede. Det var ingen soving, så man måtte være oppe både dag og natt i denne perioden.

Deretter måtte de ut til holmene i elva for å få laust tømmeret som satt fast der. Det blei brukt båtshaker som de dytta tømmeret ut i elva med. Det var strekt strengt ut til holmene slik at de som var yngre gikk over dit etter strengen. Tømmeret kilte seg mange ganger fast, og ofte fikk man ikke stokkene laus, så da måtte man bruke dynamitt. Da gikk ofte noe sundt også. Det var helst mellom bergene, der det var trangt, at tømmeret satte seg fast. Ettersom eg kan huske,

var det ingen som blei skada under fløtinga, men de sa at det var nære på mange ganga, men det gikk bra. Men de var glad da fløtinga var over, for det var vårvann, og det var veldig kaldt.

Den store fossen skapte ingen problemer. Det gikk bestandig fint i fossen. Det var verre lenger oppe i småfossene, der ville tømmeret kile seg fast, og da måtte man til med båtshake for å få tømmeret laust. Skogsbetjent Aune prøvde en fløting etter krigen, men det var ikke vellykka, det blei for mye tømmer igjen i elva. Etter krigen var det stort sett bare vi som dreiv i Dalen. Vi kjøpte flere hundre kubikkmeter tømmer hvert år.

Traktoren kom etter krigen, og broren min, Aksel, hadde en som han brukte til å kjøre ned alt tømmeret som vi hadde i Dalen. Aksel sleit ut tre-fire traktorer, så han har nok vært mange turer oppe i Dalen. I Dalen var vi ikke avhengig av så mye vei for å bruke traktoren. Det var den teknologiske utviklinga som gjorde slutt på fløtinga.

Saging

Eg husker godt at saga blei drevet med vannkraft før krigen. Johan Nilsen, Leirbukt, hadde sag i Mølleelva. Det var så lite vann om sommeren at han måtte ha demning der. Men når man åpna demninga, kom det ikke mer vann enn at man fikk en skjæring. Og så var

det å demme opp på nytt. Det var tungvint saging. Vi som var i Navit, hadde vann nok. Det var å stille litt mer på trykket så begynte heile greia å riste. I Navit var det mye folk, det var som i byen. De kom roende eller med motorbåter - alle skulle ha materialer. Det var bare i Navit og i Kjækan de kunne få tak i det. Kristian Kjeldsberg i Kjækan hedde en Trygg, og han saga en god del, men det blei saga mest i Navit. Kjeldsberg var nøye med avkjølinga, han bar kaldvann fra elva for å kjøle ned saga. I Navit trengte vi ikke det. Akslingen, som vannhjulet stod fast i, var av tre med jern i endene. Disse igjen var festa til reinskiva, og slik fungerte det.

Når vi skulle ta tømmeret opp fra sjøen, så brukte vi ei renne som gikk fra sjøen og opp til saga. Vi brukte samme vannkrafta til å dra tømmeret opp med. Vann ble brukt til smøring av lagrene. Det gikk små renner med vann til lagrene. Hvis det kom for mye sagflis, kunne lagrene brenne. Pappa hadde reserve i tilfelle de skulle bli ødelagt. Han hadde funnet ei stor rikule og av den hadde han saga ut et passende emne. Det var bare å hule ut plass for akslingen så hadde man et nytt lager. Utstyret var gammelt, men man berga seg med det. Det var ikke noe anna å få tak i, og material blei det også av det. Etter krigen kom strømmen, men

ikke med en gang. Nå blei det mye mer lettvent å sage. Men da Ragnar skulle sage tømmer til Gildetun, var det ikke strøm nok slik at han måtte bruke traktoren til hjelp.

Når man skal sage en stokk, må man først se om den er krokete. Da vet man at det er tennar i ryggen. For å få bort tennaren må man ta det første skjæret av ryggen ellers vil den være til plage heile tida mens man skjærer stokken, den slår krok. Det er en kunst å sage, å legge stokken slik den skal være. Eg husker vi skulle skjære noen store panelingsbord til Gildetun. De skulle være svært breie og en tomme tjukk. Det var svært tungt å holde på med dette, spesielt hvis man sammenligner med dagens sagteknologi. I Karasjok hadde vi sett ei maskinklyve som Ragnar kjøpte maken til, og det blei en stor lettelse. Man slapp å holde stokken sjøl, og saginga blei veldig nøyaktig.

I en periode var det dårlig avsetning, men så retta det seg, og siden har det vært avsetning heile tida. I dag er tilgangen på tømmer for liten slik at man må kjøpe trelast fra Sverige og Finland for å dekke behovet.

Dalen

Det var mye folk som bodde i Dalen under tømmerhogsten. 1946 begynte vi å høgge skived i

skar never, måtte man unngå kvister, for ellers fikk man hull i neverflakene.

Torv i store mengdere var det også behov for. Flere ringer med torv måtte det da være rundt mila. Man måtte ikke tenne på mila før man hadde nok torv.

Tjæra skulle tappes på tretønner, og den måtte vi også lage. Til ei stor mile kunne vi ha bruk for opp til 100 tønner. Vi hadde en kar som het Paul Vangen som laga tønner for oss. Han var på Myrdal i flere uker hvert år mens han holdt på med det. Vi brukte bare tretønner, ikke jern, derfor blei det så god kvalitet på tjæra. Tjæra fra Kvæningen har et godt rykte lik som tømmeret. Den har en svært god kvalitet.

Når man skulle tenne mila, var værforholdene viktige - det måtte være stilla. Vi var alltid flere mann, og heile tida måtte noen være våkne og passe på. De store milene kunne brenne i 5 - 6 døgn. Når tjæra kom for fullt måtte en mann stå og tappe og spunse, og en annen rulle vekk tønnene i ett sett.

Åpen varme var det verste som kunne skje, da kunne tjæra ta fyr. Så tilløp til åpen varme måtte straks slukkes med torv. Det hendte nok at mila tok fyr, og da var mye arbeid til ingen nytte.

Enkelte år kunne vi ha to miler. En gang brente vi først ei på 82 tønner og deretter ei på 18 tønner.

Når brenninga var ferdig, måtte tønnene fraktes ned til lagerplassen på Nordbotn. Og hvis vi hadde mila oppe i Dalen, blei det lang vei. Vi brukte hest og tok to tønner hver tur, så det blei mange turer før alt var frakta ned. Fra Nordbotn blei tønnene ofte sendt til Tromsø med båt. Emil Kjeldsberg i Kjækan kjøpte også tjæra, men når han betalte dårlig, solgte vi heller til Tromsø. Men da sa Kjeldsberg at vi fikk ikke lenger varer på skyld hvis vi solgte til Tromsø.

Eg har vært med på mange miler av ulike størrelser. Den siste mila hadde vi i 1947. Den brente vi nede i Myrdal, og fikk 50 tønner. Hovedårsaken til at vi slutta så tid-

lig med miler, var at vi satset mer på saging.

Bror min, Kalle, hadde noen miler seinere, og også andre som Ole Nilsen i Leirbukta har hatt miler. (Her kan det innskytes at Ragnar Jacobsen i disse dager holder på å bryte stubber med tanke på ei mile neste år.)

De fleste milene hadde vi i Dalen, for der var det mye feit, fin ved. Men også ved Rundvannet var det gode forhold for miler. Her blei ei mile på ca 350 tønner brent rundt århundreskiftet. Ellers blei det brent miler mer og mindre over alt i Kvæningsbotn. Skived og tjærebrenning var nesten de eneste selssettingsmulighetene her inne på den tida.

Lafting

Lafting lærte eg hos pappa, da var eg 13 - 14 år. Han holdt på å lafte en liten stall, og da sa han at nå skulle han lære meg lafting. I begynnelsen skar eg mye galt, eg ville skjære bort tappene. Men det gikk bedre etter hvert, og seinere hendte det nesten aldri at eg skar galt.

Etter krigen lafta vi mest hytter og fjøs - nesten ikke hus. Eg arbeidde i 20 år hos Ragnar på saga, og det var mest lafting i disse åra.

Eilif Abrahamson i Kvæningsbotn lafta også mye, og flere andre lærte seg også å lafte.

Den nye teknikken med maskinlafting er eg noe usikker på. Det ser pent ut, men.....

Teknisk utvikling

I den første tida brukte vi bare stokksag, buesag og øks. Seinere kom motorsaga, men de første sagine var tunge og uhandterlige. De kosta ca 900 kr. Men alt gikk fortere, og det blei mye lettere for oss.

På førjulsvinteren et år klarte eg å felle 62 kubikkmeter på en dag med den tunge saga, og det var mye den gangen.

Når motorsagene blei mindre og lettere, brukte vi dem også til kvisting. Dermed slapp vi den tunge kvistinga med øks. Eg kjøpte ei sag som veide 5 kg, og den betalte eg

ca 3.400,- kr for.

Hesten var det vanligste transportmidlet, men det var langt fra alle her inne som hadde råd til å kjøpe hest på den tida. Den første hesten vi hadde var en Lyngshest som het Gutten. Den kjøpte Emil Kjeldsberg til oss. Da kunne vi kjøre både skived og tømmer.

Den andre hesten vi hadde henta vi i Målselv. Han var så sterk at vi kalte han Traktoren.

Under krigen høgde tyskerne mye oppe i Limpa, og der var eg på kjøring med Traktoren.

For kjøringa fikk eg 19.000,- kr. Sjøl beholdt eg 50,- kr, resten fikk pappa.

Den første traktoren, en Fordson, fikk vi i 1945 - 47. Det var mest Aksel som kjørte den, og han hadde 4 ialt. Og da traktorene var utslitte, var også helsa hans svekka. Traktoren representerte noe helt nytt: Vi kunne kjøre mye større lass, og traktoren kunne anvendes til det meste. Terrenget her er ikke så bratt, så den kunne brukes stort sett over alt.

Når vi fikk spell blei også pålastinga mye enklere - det var en lek i forhold til tidligere.

Laksefiske i Kvæningselva

Vi fiska mest med garn i munningen for der var det mest å få. Pappa fortalte at han en morra hadde vært og tatt opp garna og da var det så mye fisk at han skulle nesten ikke klare å bære alt sammen.

Når vi skulle ha fisk tok vi garna og tjuvfiska i elva.

Skogsbetjenten skulle holde øye med oss, men det klarte han aldri fordi vi var ute tidlig om morran.

Det var ikke bru over elva den gangen så en måtte gå over elva mens den andre kasta snøret over. Mamma var god til å kaste snøret mens eg gikk på den andre sida.

Vi fiska mest i kulpen rett nedenfor huset på den tida.

Vi fiska mye i elva. Det var tjuvfiske, men det blei nå gjort i alle fall, og fisk var det nok av i elva. Det var reine eventyret mot nå.

I Dalen var det også mye fisk å få når vi dreiv med slåtta der. Nå kan man gå hele dagen uten å få en eneste en.

Dalen, men det var ikke hus der da. Om høsten kjørte Ragnar og eg planker dit opp og satte opp ei hytte. Det var plass til fire mann.

Vi måtte lage alt, liketil køyer og bord. Stallplass var det til hesten, men det var trangt å bo der. Vi var to høggerere og to kjørerere. Seletøyet måtte vi ha inne, og vann måtte vi hente om kvelden slik at det var klart når vi skulle blande ut mel til hestene om morran.

Eg var oppe i fem-tida - da kokte eg kaffe og gikk i stallen. Om kvelden var det å koke mat, og golvet måtte vi også vaske nesten hver kveld.

Da vi hadde høgd ei uke, fikk Ragnar telegram fra Karasjok at han måtte komme dit. Bror min, Aksel, kom opp og begynte å hogge. Han høgde 120 favner den vinteren.

Men det som var verre: Han kjørte oss skikkelig. Eg høgde 40 favner og kjørte for Aksel da. Så blei eg innkalt i militæret og måtte reise i mai, akkurat da eg var ferdig med skogsarbeidet.

Tidligere slo vi også høy oppe i Dalen for vi hadde for lite jord hjemme. Seinere forstod vi at det var viktigere å dyrke opp jorda hjemme enn å slå i utmarka i Dalen. Skogshøy er nå engang skogshøy. Nå er alle utslåttene gjenvokst av skog.

Det var et forferdelig slit med handsag, og kløyvinga var også tung fordi veden i Dalen er litt vrien: Den er ikke bein, den er senete inni. Seinere høgde vi ved på Alteidet. Den var lett å klyve - det var som sukkertøy. Det er stor forskjell på ved.

Skivedhogging på Alteidet i 1952

I 1952 dro bror min, Aksel, og eg til Alteidet for å hogge skived for Ekelund. Far min, Hjalmar Jacobsen, kom også dit og kjørte når det var føreforhold.

Vi begynte å hogge i september og vi holdt på til siste dagene av april - da hadde vi høgd 450 favner.

Vi hadde motorsag, men den veide 18 kg pluss brennstoff. Likevel var det lettere enn å stå og sage. Vi

høgde 60 cm ved som måtte kløyves.

Det var lange dager, også i mørketida, så vi måtte bruke petromaks for å få lys. Når det blei mørkt klyvde vi i lyset fra petromaksen. Kl 0800 om morran var vi oppe i skogen, og kl 2000 om kvelden kom vi ned.

Det var det hardeste vi noen gang hadde vært med på - både Aksel og eg.

Om våren var det 40 favner som vi ikke fikk kjørt ned. Vi fikk da lov av oppsynsmann Nilsen å kjøre ned disse 40 favnene hvis det fraus på om natta. Det fraus på, og vi drog til Alteidet og begynte å kjøre ned veden. Veden skulle hives opp i tilhengeren, kjøres ned og stables opp der. Så sier Aksel at vi ikke skal lagge oss og sove, men kjøre alt ned med en gang. Da vi var ferdig, sovna vi, og vi sov i ett døgn. Da vi våkna, kjørte vi hjem. Vi prøvde å hogge litt hjemme, men etter en dag var vi så dårlige at vi måtte fare ned og legge oss og sove. Vi sov og spiste i tre uker før vi var oss sjøl igjen. Vi var helt ferdige, så hardt hadde det vært. Ingen har gjort dette etter oss, og ikke tror eg noen vil gjøre det heller.

Tjæremile

Man må begynne med stubbene først, å løfte tjæreveid. Ikke alle stubbene er brukbare, de er ikke feite nok. For å finne ut hvilke som er brukbare, må man økse litt i dem.

All torv og jord rundt stubbene må fjernes, og så må alle røttene hogges av. For å løfte stubbene måtte vi bruke en våg. Deretter plasserte man noen «puter» under stubben etterhvert som man jekka den opp. Til slutt bikka man stubben over slik at den blei stående på marka. Der blei den stående til snøen kom og da kjørte vi den ned.

Etter at stubbene var kjørt ned, begynte klyvinga. Det var lettest å klyve mens det var frost.

Vi hadde bare handsag i den første tida, to mann på saga, en i hver ende.

Når klyvinga var ferdig, stabla vi veden til tørking - noe som varte fram til forsommeren. Så var det spikkinga. Vi sorterte feit og mager ved. Den feite veden blei stabla i de innerste ringene, og den magre veden i de ytterste ringene. Den magre veden skulle bare varme opp mila slik at tjæra kom.

Man trengte også store mengder never til ei tjæremile. Neveren måtte være stor og hullfri. Når man

